

AEO-toimijan riskienhallintajärjestelmä

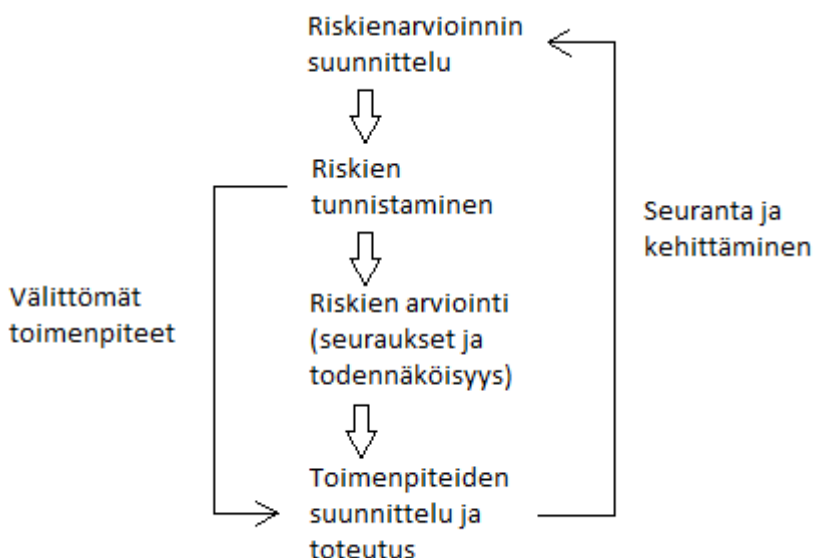
Riskienhallintajärjestelmänsä avulla yritys arvioi riskejä, sekä valvoo ja raportoi riskien hallitsemiseksi suoritettavia toimenpiteitä ja toimenpiteiden vaikuttavuutta. Yrityksen riskienhallintapolitiikassa kuvataan riskienhallinnan tarkoitus, tavoitteet ja prosessit sekä määritellään keskeiset käsitteet ja vastuut. Lisäksi yritys tarvitsee ohjeet ja työkalut riskien tunnistamista ja arvioimista varten.

Ohjeessa on kuvattu yleisellä tasolla yritysten riskienhallintajärjestelmän luomiseen ja ylläpitämiseen liittyviä ohjeita, sekä AEO-toimijalta velvoitettuja riskienhallintajärjestelyitä. AEO-toimijan riskienhallintaan kohdistuvat vaatimukset perustuvat AEO-suuntaviivoissa sekä AEO-itsearviointilomakkeen täyttöohjeissa kuvattuihin velvoitteisiin.

AEO-toimijan riskienhallintajärjestelmä

AEO-toimijan on esitettävä toimintapolitiikassaan tai -strategiassaan, kuinka se aikoo varmistua tullisääntöjen noudattamisesta sekä sille kuuluvan toimitusketjun osan turvaamisesta. AEO-suuntaviivat edellyttävät, että hakija on joko tehnyt tai teettänyt turvallisuusyrityksessä dokumentoidun uhka- ja riskiarvioinnin. Jos hakijalla ei ole esittää tulliviranomaiselle tällaista arviointia, saatetaan automaattisesti suositella hakemuksen hylkäämistä.

AEO-toimijan riskienhallintajärjestelmän päivityksen on oltava säännöllistä. Päivitystarve määritellään tilanteen mukaan: esimerkiksi säännöllisin väliajoin sekä kun yrityksen toiminnoissa ja/ tai henkilöstössä tapahtuu muutoksia. Toimijan on kyettävä osoittamaan, että riskienarviointi ja -hallinta tapahtuvat suunnitelmallisesti ja säännöllisesti.

Kuva: Riskienhallinta on jatkuvasti kehittyvä prosessi.

Riskienhallinnan vastuut yrityksessä

Riskienhallintaprosessi perustuu ylimmän johdon riskienhallinnalle asettamiin tavoitteisiin, jonka lisäksi voidaan huomioida esimerkiksi lakivaatimuksia, standardeja sekä ulkopuolisten tahojen asettamia vaatimuksia. Riskienarviointityössä voidaan soveltuvin osin hyödyntää ulkopuolisia asiantuntijoita, mutta riskienhallinnan organisoiminen ja asioiden jalkauttaminen käytännön toimintaan on yrityksen sisäinen prosessi.

AEO-toimijalla tulee olla nimetty organisaation koosta ja monimutkaisuudesta riippuen henkilö tai yksikkö, joka vastaa riskien ja uhkien arvioinnista sekä sisäisten valvonta- ja muiden toimenpiteiden käytönotosta ja arvioinnista.

Riskien tunnistaminen yrityksessä

Riskienarviointiprosessin aluksi yrityksen on pyrittävä mahdollisimman kattavasti määrittelemään, mitkä asiat ovat sen toiminnan kannalta tärkeitä (esimerkiksi ihmiset, tieto, omaisuus, maine). Suojattavien arvojen pohjalta yritys voi tunnistaa arvoihin kohdistuvia uhkia eli riskejä. Yritys tarvitsee ohjeet ja työkalut käytännön riskienarviointityötä varten. Riskien tunnistaminen ja hallitseminen on tärkeää yrityksen koosta huolimatta, sillä pienet yritykset voivat monessa suhteessa olla isoja haavoittuvampia.

Riskien luokittelu helpottaa riskien tunnistamista sekä hallintaa. Riskit voidaan jakaa riskilajeihin niiden luonteen ja vaikuttavuuden perusteella, jolloin tyypillisiä riskilajeja voivat olla esimerkiksi henkilöriskit, keskeytysriskit, kuljetusriskit, liikeriskit, omaisuusriskit, rikosriskit, tietoriskit, toiminnan vastuuriskit, tuotevastuuriskit ja ympäristöriskit.

AEO-toimijan kannalta merkittäviä riskejä ovat esimerkiksi laittomien tavaroiden salakuljetus, tuotteiden saastuminen, luvaton kajoaminen vientitavaroihin sekä luvaton tunkeutuminen toimijan tiloihin, tai tiloihin, joissa säilytetään tai käsitellään vientitavaraa tai siihen liittyvää tietoa. AEO-toimijan turvallisuuteen ja vaarattomuuteen liittyvän riskien ja uhkien arvioinnin on katettava kaikki toimitilat, joilla on merkitystä talouden toimijan tullitoimien kannalta. Riskienarvioinnissa tulee huomioida seuraavat osa-alueet niiltä osin, kun ne liittyvät toimijan toimintoihin:

Tietojen jäljitysketju, tullauskäytännöt ja logistinen järjestelmä

- verouhat
- tullitoimiin ja tavaralogistiikkaan liittyvien tietojen luotettavuus
- aukoton jäljitysketju sekä petosten ja virheiden torjuminen ja havaitseminen

Tietoturvallisuus

- tietokone- ja tietojärjestelmät
- kirjanpito ja asiakirjat

Kiinteistö- ja toimitilaturvallisuus sekä pääsynvalvonta

- toimitiloja, rakennuksia ja tavaroita koskevat turvallisuusuhat
- äskettäiset turvallisuutta vaarantaneet tilanteet (=turvallisuuspoikkeamat)

Rahtiyksiköt ja logistiikka

- hakijan käsittelemät, kuljettamat (kuljetus, lastaus, lastien purku, rahtiyksiköt) tai myymät tavarat

Henkilöstöturvallisuus

- henkilöstö, henkilöstön turvallisuustietoisuus
- työhönotto, tilapäistyövoiman käyttö, alihankintatyö, työsuhteen päättäminen

Kauppakumppaneita ja ulkoisia palveluita koskevat turvallisuusvaatimukset

- sopimusjärjestelyt toimitusketjuun osallistuvien kauppakumppanien kanssa

Riskien tunnistamisvaihe edellyttää yhteistyötä organisaation eri tahojen kesken. Mahdollisesti apuna kannattaa hyödyntää myös olemassa olevia valmiita riskianalyysimenetelmiä. Kaikki riskit eivät löydy yhdellä menetelmällä, vaan menetelmiä on tarkoitus hyödyntää tarpeen mukaisessa määrin riskien tunnistamistyössä. Analysoitavan kohteen on oltava selkeästi rajattu ja sopivan kokoinen, eli arvioidaan esimerkiksi yksi toiminto tai osasto kerrallaan. Seuraavassa muutamia esimerkkejä mahdollisesti hyödynnettäviä riskianalyysityökaluista ja -menetelmistä:

- Work shop -menetelmä: yksilöidään riskejä tiimissä (toiminnoittain, työtehtävittäin, projekteittain, osastokohtaisesti jne.)
- Valmiiden tarkistuslistojen käyttö (esim. SRHY:n Haavoittuvuusanalyysi): mietitään riski kerrallaan, liittyykö se omaan toimintaan.
- POA-analyysi (potentiaalisten ongelmien analyysi)
- Skenaariomenetelmä: uhkatilanteet pyritään tunnistamaan käymällä läpi loogisesti eteneviä tapahtumaketjuja yhteistyössä kohdealueen asiantuntijoiden kanssa
- Haastattelut, olemassa olevat materiaalit (aiemmat riskiarvioinnit, asemapiirroksot, palotarkastuspöytäkirjat, pelastussuunnitelmat, kohteen vahinkotiedot, tekniset tiedot)
- Poikkeamien seuranta: vastaan tulleiden ongelmien taustalta löytyy usein riskien syitä

Sopimuskumppaneiden osalta on huomioitava, että ulkoistaessaan toimintojaan on AEO-toimijan tiedettävä ulkoistamistoimiin liittyvistä riskeistä, sekä suoritettava tarvittavat toimet näiden riskien torjumiseksi. Toimijan on myös esitettävä Tullille ulkoistettujen toimintojen riskienhallintaa koskevat todisteet.

Riskien tunnistamis- ja arviointiprosessi tulee viedä kiinteäksi osaksi yrityksen päivittäistä toimintaa. Säännöllisin väliajoin esimerkiksi kerran vuodessa toistuva teoreettinen riskilistojen läpikäynti ei ole riittävää, vaan yrityksen eri toimintoihin liittyvien riskien havainnoinnin ja arvioinnin tulee olla jatkuva prosessi. Selkeiden riskienhallintaohjeiden avulla yrityksen henkilöstö osaa reaaliaikaisesti huomioida ja arvioida työtehtäviinsä liittyviä riskejä, sekä raportoida niistä vaadittavalle taholle.

Yrityksen riskienarvioinnin tulee koskea kaikkia toimitiloja ja toimintoja, joilla on merkitystä yrityksen tullitoimien kannalta (käsitellään tullitoimiin tai tavaralogistiikkaan liittyvää tietoa ja tavaraa). Yrityksen yhteisiä toimintoja koskevat riskit voidaan arvioida keskitetysti (esimerkiksi sopimuskumppaneita koskevat riskit), mutta toimitilaturvallisuuteen liittyvät riskit ja muut paikallisesti suoritettavia toimintoja koskevat riskit tulee arvioida toimipaikkakohtaisesti. Myös toimipaikkakohtaisesti suoritettavat riskienarvioinnit on dokumentoitava.

Riskienhallintajärjestelmään liittyy läheisesti myös poikkeamaraportointijärjestelmä. Esimerkiksi läheltä piti -tilanteet ovat ns. ”hiljaista tietoa”, jonka hyödyntäminen voi auttaa tunnistamaan uusia riskejä. Riskien tunnistamisen toteuttamiseksi käytännön tasolla, tulee AEO-toimijalla olla kirjallinen kuvaus/ohjeistus organisaatiossa toteutettavista poikkeamaraportointikäytännöistä. Turvallisuuspoikkeamien raportointi ja käsittely on tärkeä osa riskien tunnistamisprosessia, joten menettelyt poikkeavien tilanteiden raportoinnin suhteen tulisi kytkeä osaksi riskienhallintajärjestelmää.

Riskien arvioiminen

Toimijan tulee pyrkiä tunnistamaan toimintoihinsa liittyvät riskit mahdollisimman laaja-alaisesti, ja käsitellä tunnistamia riskejä laatimassaan uhka- ja riskiarvioinnissa. Riskienarvioinnissa arvioidaan tunnistettujen riskien toteutumisen todennäköisyyttä sekä seurauksia.

Tunnistetut riskit arvioidaan tarpeenmukaisella tasolla (esimerkiksi kolme- tai viisiportaisella asteikolla). Arvioimalla riskien toteutumisen todennäköisyys ja seuraukset, pystytään arvioimaan riskin suuruutta. Riskien arviointivaihe on tärkeää suorittaa huolella, jotta riskien hallitsemiseksi toteutettavat toimenpiteet osataan suunnitella oikein. Esimerkiksi epäjohtomukainen seurausten arviointi voi aiheuttaa koko riskiarvion vääristymisen.

Tunnistettujen riskien torjunta

Suoritetun riskienarvioinnin perusteella suunnitellaan mahdolliset vastatoimet riskien hallitsemiseksi. Kaikkia havaittuja riskejä ei voida poistaa, mutta vaihtoehtoja niiden hallitsemiseksi voivat olla esimerkiksi pienentäminen, siirtäminen tai hyväksyminen. Oleellista on, että vasta toimenpiteinä toteutunut riskienhallinta mahdollistaa riskien poistamisen, vähentämisen tai siirtämisen.

Riskien hallitsemiseen tähtääviä toimia ovat esimerkiksi:

- Tekniset toimenpiteet: laite- tai työtilaratkaisut, suojauksen parantaminen, hälytínjärjestelmät, huollon ja kunnossapidon kehittäminen
- Organisaation toiminnan kehittäminen: toimintaohjeiden laatiminen, tiedonkulun parantaminen, seurannan kehittäminen, vastuiden tarkentaminen
- Työntekijöiden toimintamahdollisuuksien kehittäminen: työvälineiden kehittäminen, perehdyttäminen, kouluttaminen, ohjeistaminen

Riskien torjumiseksi ja pienentämiseksi suunnitellut toimenpiteet tulee soveltuvin osin sitouttaa sekä johdon että henkilöstön toimintaan. Yritys itse määrittelee riskienhallintatoimenpiteiden tarpeen ja tekee päätökset, mutta toimenpiteiden suunnittelu- ja toteutusvaiheessa voi olla tarvetta hyödyntää ulkopuolisia palveluntarjoajia (esimerkiksi erilaisten teknisten toimenpiteiden osalta).

Kaikkia riskejä ei voida poistaa, joten myös riskin toteutumiseen tulee varautua. Tapauksissa, joissa riskin syihin ei ole mahdollista vaikuttaa, voi olla tarpeellista keskittyä riskin seurausten pienentämiseen esimerkiksi jatkuvuus- ja toipumissuunnittelun avulla. Riskienhallintajärjestelmään tulee siis sisällyttää toimintaohjeet vahinkotilanteisiin sekä toipumissuunnitelma poikkeavien tilanteiden varalle. Näin pyritään pitämään toteutuneen riskin seuraukset mahdollisimman pieninä ja varmistetaan toiminnan mahdollisimman häiriötön sujuvuus myös ongelmatilanteessa.

Toteutuneiden riskien osalta on huomioitava myös tilanteen seuranta sekä tapahtumista oppiminen. Toteutuneiden vahinkojen ja läheltä piti -tilanteiden avulla voidaan paljastaa puutteita yrityksen toiminnassa ja turvallisuusjärjestelyissä, jotka sitten huomioidaan riskienarviointityössä.

Lähteitä AEO-toimijan riskienhallintajärjestelmän rakentamisen tueksi:

- AEO-suuntaviivoissa AEO-toimijan riskienhallintajärjestelmälle esitettyjä vaatimuksia on kuvattu luvussa 3.III.6.1. Talouden toimijan riskinhallinta. Kartoitettujen riskien arvioinnin tukena voi hyödyntää AEO-suuntaviivoissa kuvattua AEO COMPACT -mallia (3.III.6.2. Tullin riskianalyysi ja tarkastus -osion alakohta Riskien kartoitus ja AEO COMPACT -malli).
- Varsinaisten AEO-suuntaviivojen lisäksi kannattaa tutustua dokumenttiin AEO-itsearviointilomakkeen selittävät huomautukset koskien toimijan itsearviointia (s. 18 eteenpäin).
- AEO-suuntaviivojen Liite 2 Uhat, riskit ja mahdolliset ratkaisut tarjoaa esimerkkejä siitä, millaisia riskejä AEO-toimijan tulisi toiminnassaan huomioida ja hallita.

Lisätietoja: aeo@tulli.fi